ПРАВО НА ЗАБУТТЯ: ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ В ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

ГОПАНЧУК Василь Степанович - кандидат юридичних наук, професор, Національна академія внутрішніх справ, кафедра цивільно-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та психології,
https://orcid.org/0009-0009-3139-5803
ВЕРЕЙЦІ Ольга Володимирівна - кандидат юридичних наук, доцент, Національна академія внутрішніх справ, кафедра цивільно-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та психології,
https://orcid.org/0009-0007-9842-2189
ПЕНДЮРА Максим Миколайович - кандидат юридичних наук, доцент, Національна академія внутрішніх справ, кафедра теорії, історії та філософії права навчально-наукового інституту права та психології,
https://orcid.org/0000-0002-3589-0184
УДК 347.121.1
DOI: https://doi.org/10.71404/NP.2025.4.81

Актуальність дослідження зумовлена ціннісним зсувом у бік визнання автономії, честі та гідності людини, який виявляється, зокрема, у зростанні уваги права до захисту особи над інформацією про себе, – процесом, що його істотно загострює стрімка цифровізація суспільних відносин. Це набуває особливої гостроти у зв'язку з відсутністю усталеного розуміння права на забуття та його правового регулювання. Метою статті є уточнення поняття та ознак права на забуття, а також оцінка перспектив його законодавчого закріплення в системі особистих немайнових прав фізичної особи. Методологічну основу становлять формально-юридичний, порівняльно-правовий методи та аналіз судової практики. Встановлено, що право на забуття не тотожне суміжному, ширшому за обсягом праву на стирання персональних даних, закріпленому статтею 17 Загального регламенту про захист даних: воно спирається лише на одну з шести альтернативних підстав стирання даних – втрату інформацією актуальності з плином часу, тоді як решта підстав має суто технічний характер. Поняття темпоральності та реінтеграційної функції права на забуття дістали подальшого розвитку, зокрема у контексті закріплення цього права проєктом нової редакції Цивільного кодексу України. Обґрунтовано, що темпоральність права на забуття вводить у систему особистих немайнових прав нову, не відому їй досі модель дії часового чинника – таку, що залежить від об'єкта, а не суб'єкта права. Вказано, що реінтеграційна функція, що визначається в доктрині як системна характеристика права на забуття, у практиці реалізується факультативно. Також підкреслено, що стосовно померлої особи, попри можливу актуальність для репутації пов'язаних з нею осіб, право на забуття не передбачено взагалі. Встановлено, що право на забуття дотепер не існує як самостійна об'єктивно-правова категорія, а ст. 328 проєкту кодексу вперше пропонує перехід до самостійної правової норми, кваліфікуючи право на забуття як різновид права на інформацію.

Ключові слова: право на забуття, право на стирання, особисті немайнові права, темпоральність, реінтеграційна функція, право на інформацію, судова практика Європейського суду з прав людини, рекодифікація

Постановка проблеми

Сучасне суспільство переживає ціннісний зсув, пов'язаний із зростанням цінності людини, її автономії, честі та гідності, – і саме в цьому контексті дедалі більшого визнання набуває право особи самостійно контролювати долю інформації про себе. Цей ціннісний процес розгортається одночасно зі стрімкою цифровізацією всіх сфер суспільного життя, що суттєво загострює притаманні йому проблеми, роблячи практичну реалізацію права на контроль над інформацією про себе значно складнішим завданням, ніж воно було в аналоговому світі. Це вимагає переосмислення і розширення системи особистих немайнових прав особи. Одним з новітніх дискусійних особистих немайнових прав є так зване право на забуття.

Значущість цього права не вичерпується його впливом на життя конкретної особи, хоча на сучасному етапі воно обговорюється здебільшого саме в такому обмеженому, індивідуальному контексті – і це цілком виправдано, оскільки саме особа є первинним носієм права на контроль над інформацією про себе. Разом із тим інформація про особу здатна впливати й на добробут та репутацію тих, хто її оточує (членів родини, дітей, близьких) незалежно від їхньої власної причетності до подій, відомості про які ця інформація містить. Право на контроль над інформацією про себе, таким чином, набуває додаткового, реляційного виміру, який має враховуватися поряд із індивідуальним.

Водночас об'єктивні умови, пов'язані з цифровізацією і, як наслідок, глобалізацією інформаційного простору, не лише впливають на конкретні повноваження, що складають зміст права на забуття, а й значно ускладнюють його реалізацію. Йдеться, насамперед, про конкретну властивість сучасних інформаційних систем – здатність пошукових систем миттєво агрегувати всі згадки про особу за єдиним запитом, її іменем чи прізвищем. Якщо в аналоговому світі ознайомлення з давньою, вже неактуальною подією з життя особи вимагало цілеспрямованого звернення до конкретного архіву чи видання, що не завжди могло бути реалізовано взагалі (адже, наприклад, знищення носія інформації означало його повну фізичну недоступність), то сучасна пошукова система об'єднує розрізнені відомості різної давності в єдиний, миттєво доступний результат, не розрізняючи, зберегли вони актуальність чи ні. Крім того, навіть після видалення чи деіндексації повне усунення інформації, що вже поширилася мережею, здебільшого залишається недосяжним, оскільки її копії та посилання можуть зберігатися на інших, непідконтрольних ресурсах.

Право традиційно відстає від розвитку технологій, але щодо цифрових ресурсів ця проблема набуває додаткового виміру: інтернет як глобальна мережа не має фізичних кордонів, тоді як юрисдикція будь-якої держави чи міждержавного об'єднання ними обмежена. Тому навіть якщо право на забуття прямо передбачене національним чи наднаціональним законодавством, як у праві Європейського Союзу, забезпечити його практичну реалізацію в межах глобальної мережі попри це вкрай складно: рішення про видалення чи деіндексацію інформації, ухвалене в одній юрисдикції, не здатне перешкодити доступу до тієї самої інформації з-за її меж. Таким чином, право на забуття зберігає лише відносний, ситуативний характер навіть там, де для його реалізації вже вироблено розвинений нормативно-практичний інструментарій.

У праві України категорія права на забуття не закріплена законодавчо. Вирішення відповідних спорів відбувається через захист суміжних особистих немайнових прав – честі й гідності, недоторканності ділової репутації, таємниці особистого життя. Це певною мірою дає змогу компенсувати конкретну шкоду, але не враховує ні темпорального й реінтеграційного вимірів права на забуття, ні його реляційного характеру. Наразі на розгляді Верховної Ради перебуває проєкт нової редакції Цивільного кодексу України, ст. 328 якого прямо закріплює право на забуття [1]. У разі його ухвалення Україна може стати однією з перших держав, яка послідовно кодифікує це право в системі особистих немайнових прав. Це й зумовлює потребу в переосмисленні наявних підходів до розуміння права на забуття, його ознак та критеріїв реалізації, придатних для оцінки того, наскільки запропонована законодавча модель від-

повідає природі права, яке вона покликана врегулювати.

Стан дослідження проблеми

У межах сучасної юридичної доктрини дослідження права на забуття розвиваються за двома основними напрямами, які лише частково перетинаються між собою.

Перший напрям (теоретико-доктринальний) зосереджений на з'ясуванні правової природи права на забуття, його місця в системі прав людини та функціонального призначення. Так, О. Совгиря і Ю. Ремінська розглядають право на забуття як конституційно-правову категорію, що є результатом балансування між правом на приватність і свободою вираження поглядів, а також систематизують підходи ЄСПЛ до визначення його меж [2, с. 26, 32]. Ускладнення цієї конструкції в умовах цифровізації розкриває В. Батиргареєва: авторка обґрунтовує генетичний зв'язок права на забуття з феноменом приватності крізь призму трансформації суспільних комунікацій за концепцією «глобального села» М. Мак-Люена, а ситуацію правової невизначеності в Україні позначає як «terra incognita» [3, с. 76, 83]. Також дослідниця пропонує типологію парадоксів реалізації цього права: розбіжність між територіальним охопленням державного регулювання й фактичними межами поширення інформації в мережі; ефект, зворотний очікуваному (за аналогією зі Streisand effect), коли звернення до суду з вимогою видалити інформацію лише привертає до неї додаткову увагу через публічність самого судового процесу; обмеженість технічного результату видалення, коли з пошукової видачі усувається не сам ресурс, а лише посилання на нього за певними ключовими словами; і, нарешті, суперечність між бажанням особи залишити минуле позаду та збереженням, наприклад, згадки про судимість у правовому обігу навіть після її погашення. До цього ж напряму належить дослідження генези права на забуття через практику британських судів і положення ст. 17 GDPR, здійснене М. Бєловою, О. Бєловим та К. Мегеш, які констатують, що в українському праві сама категорія права на забуття відсутня, а чинне законодавство про захист персональних даних передбачає видалення даних лише за формальними підставами, не пов'язаними з ідеєю забуття як такою [4]. Самостійну теоретичну модель права на забуття пропонують І. Спасибо-Фатєєва та Т. Саган. Дослідниці вказують на розмежування цього права в об'єктивному сенсі – як сукупності норм і судової практики, що регулює обіг персональних даних (закріплений, зокрема, у ст. 17 GDPR), і в суб'єктивному сенсі, коли йдеться вже не про інститут права, а про конкретну вимогу, з якою особа може звернутися до контролера даних, пошукової системи чи суду [5]. Спираючись на трьохетапну періодизацію практики ЄСПЛ – від трансформації розуміння «втручання» (Peck v. UK, 2003) через темпоральний критерій і реінтеграційну функцію приватності (M.L. and W.W. v. Germany, 2018) [6] до структурованого балансування прав після рішення у справі Google Spain [7], – авторки розкривають темпоральний і реінтеграційний виміри цього права, а також роблять застереження про те, що назва «забуття» вводить в оману, оскільки юридично й технічно йдеться не про знищення інформації як такої, а лише про керування її доступністю та видимістю в цифровому просторі.

Другий напрям (умовно – практико-процедурний) концентрується на вироблених судовою практикою критеріях балансування права на забуття з конкуруючими правами. Ключовий інструментарій для такого балансування пропонує П. Сухорольський, застосовуючи теорію Роберта Алексі про абстрактну вагу правових принципів та інтенсивність втручання [8]. Автор показує, що вихідна теоретична позиція – чи виводити право на забуття з приватності, чи з новішого й самостійного права на захист персональних даних, закріпленого окремо в Хартії основоположних прав ЄС, – безпосередньо визначає його «вагу» в зіставленні зі свободою вираження. Інтенсивність втручання, на думку дослідника, залежить від публічного статусу особи, суспільної важливості та джерела інформації, а також від часу, що минув з моменту її оприлюднення. Останній чинник ілюструється справою Editions Plon v. France, де історичний інтерес до постаті померлого президента переважив приватність його медичних даних [8]. Територіальні межі засто-

сування права на забуття докладно аналізує О. Калітенко на прикладі справи Google v. CNIL, у якій Суд ЄС 24 вересня 2019 р. обмежив обов'язок видалення посилань версіями пошукової системи в межах ЄС, застосувавши принцип оцінки обставин у кожній конкретній справі [9, с. 62]. Авторка також показує, як суспільна роль заявника впливає на результат такої оцінки: чим активнішу й публічнішу позицію особа посідає в суспільному чи політичному житті, тим менше шансів на задоволення її вимоги про видалення. Зміни в критеріях балансування (на прикладі справи Hurbain v. Belgium [10] досліджує О. Яворська, звертаючи увагу на принципову особливість цієї категорії спорів: предметом оскарження виступає не сама первинна публікація, а її подальша безстрокова доступність онлайн, що й зумовило оновлення тесту балансування між ст. 8 і 10 ЄКПЛ [11, с. 289]. Показово, і на це звертає увагу авторка, що Велика палата ЄСПЛ у цій справі визнала пропорційнішим засобом анонімізацію статті, а не її повне видалення; поза розв'язанням, однак, залишилося питання, як діяти, якщо особа, чий запит на видалення було задоволено, згодом сама стає державним службовцем чи публічним діячем.

Суміжною щодо обох напрямів є робота О. Гиляки, в якій розглядається проблема приватності та захисту персональних даних як складова цифровізації загалом; справа Google Spain в даному дослідженні згадується в контексті ширшого конфлікту між мережевою нейтральністю й захистом даних, без заглиблення у конструкцію права на забуття як самостійної категорії [12], що радше підтверджує, ніж спростовує, потребу спеціального дослідження цього права.

Зіставлення обох напрямів виявляє розрив між ними, який донедавна мав переважно теоретичне значення: вироблені в межах першого напряму ознаки права на забуття (темпоральний характер, реінтеграційна функція, розмежування об'єктивного й суб'єктивного змісту) лише частково перевірені критеріями балансування другого напряму й не зіставлялися із системою вже визнаних особистих немайнових прав у національних правопорядках. Ситуація змінилася зі спробою законодавчого запровадження права на забуття в новій редакції Цивільного кодексу України [1], оскільки йдеться про перспективу переходу від суто доктринальної дискусії до конкретної нормативної конструкції, що вимагає переосмислення напрацьованих ознак права на забуття вже не як предмета теоретичного опису, а як матеріалу для оцінки того, наскільки запропонована законодавча модель відповідає природі цього права.

Мета і завдання дослідження – уточнення поняття та ознак права на забуття, а також оцінка перспектив законодавчого закріплення цього права в системі особистих немайнових прав фізичної особи за Цивільним кодексом України.

Наукова новизна дослідження

Дістало подальшого розвитку розмежування права на забуття із суміжним, ширшим за обсягом правом на стирання персональних даних, закріпленим статтею 17 Загального регламенту про захист даних: уперше обґрунтовано, що право на забуття спирається лише на одну з шести альтернативних підстав стирання даних -- втрату інформацією актуальності з плином часу, тоді як інші підстави мають суто технічний характер і не належать до змісту цього права. Уперше в українській цивілістичній доктрині розкрито темпоральність права на забуття як модель дії часового чинника, що є відмінною від усталеної в системі особистих немайнових прав, оскільки залежить від об'єкта, а не від суб'єкта права. Набула подальшого розвитку характеристика реінтеграційної функції права на забуття як системної ознаки, що в судовій практиці реалізується факультативно, а не в обов'язковому порядку. Уперше звернено увагу на прогалину правового регулювання, за якою право на забуття стосовно померлої особи не передбачено взагалі, попри його можливу актуальність для захисту репутації пов'язаних з нею осіб. На основі аналізу ст. 328 проєкту нової редакції Цивільного кодексу України здійснено оцінку першої спроби законодавчого закріплення права на забуття як самостійної правової норми, що кваліфікує це право як різновид права на інформацію.

Виклад основного матеріалу

З'ясування поняття та ознак права на забуття вимагає попереднього визначення меж застосування самого цього терміна, оскільки в нормативних актах і академічній літературі він вживається без усталеної термінологічної визначеності. Ст. 17 GDPR, яка є сьогодні основним нормативним джерелом права на забуття в праві ЄС, має назву «Право на стирання («право бути забутим»)» (Right to erasure (right to be forgotten)). Отже, основний термін позначає стирання даних, а «право бути забутим» подається в дужках як його уточнення [13]. З такого формулювання не випливає однозначно, чи законодавець розглядає обидва терміни як синоніми, чи один охоплюється іншим як складовий елемент, чи йдеться про два різні права, що частково перетинаються.

В українській науковій літературі ця невизначеність вирішується по-різному, причому висловлені погляди подекуди є прямо протилежними. З одного боку, право на забуття тлумачать як категорію, що охоплює стирання інформації, яка була публічно відомою протягом певного часу, і перешкоджання доступу до неї іншим особам, тобто стирання постає не самостійним правом, а лише одним із засобів реалізації ширшого за обсягом права на забуття [14]. Також обстоюється позиція, за якою таке ототожнення є помилковим: право на стирання, на відміну від права на забуття, виникло і розвивалося задовго до появи самої концепції забуття та цілком незалежно від неї, про що свідчить закріплення права вимагати знищення даних за ініціативою суб'єкта ще в Конвенції Ради Європи №108 про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних, у Керівних принципах ОЕСР, а також у Законі України «Про захист персональних даних» [8]. Щодо зарубіжних досліджень, то І. Ступару, досліджуючи співвідношення права на забуття і права на стирання, також вважає найбільш переконливою позицію, за якою ці поняття не тотожні: «право забуття» обмежене шкодою гідності, особистості, репутації та ідентичності особи й історично пов'язане з реабілітованими засудженими, тоді як «право на стирання» є значно ширшим за обсягом поняттям, що надає власнику даних контроль над їх обробкою третіми особами, і поширюється не лише на застарілу інформацію, а на будь-які категорії персональних даних, охоплені регулюванням [15].

Текстуальний аналіз самої ст. 17 GDPR підтверджує цю позицію. Ч. 1 ст. 17 передбачає шість самостійних підстав для стирання персональних даних, і лише одна з них (підпункт «а») стосується даних, що «більше не є необхідними для цілей, для яких їх збирали чи опрацьовували» [13]. Це узгоджується з логікою забуття як втрати актуальності інформації з плином часу. Решта підстав – відкликання згоди суб'єкта даних, його заперечення проти обробки, незаконність самої обробки, виконання юридичного обов'язку контролера, а також обробка даних дитини у зв'язку з наданням послуг інформаційного суспільства [13] є суто технічними приводами для видалення й не мають стосунку до того, чи втратила публічно доступна, законно оприлюднена інформація свою суспільну значущість. Отже можна казати, що право на забуття не є окремою нормою, а скоріше практикою застосування одного-єдиного підпункту статті про право на стирання до специфічної категорії спорів – тих, де оприлюднення було правомірним, а вимога особи ґрунтується виключно на плині часу. Показово й те, що ч. 2 ст. 17 зобов'язує контролера, який оприлюднив дані, лише вжити «розумних заходів, з урахуванням наявних технологій та витрат на їх реалізацію» [13], аби повідомити інших контролерів про запит на видалення посилань, копій чи відтворень цих даних. Тобто з самого тексту можна дійти висновку, що технічний результат стирання інформації із цифрового простору не є гарантованим, а лише бажаним.

У 2026 році розмежування права на забуття і права на стирання отримало підтвердження й на офіційному рівні. У спільній інформаційній довідці, підготовленій Секретаріатом ЄСПЛ та Агентством Європейського Союзу з питань основоположних прав, для цілей зіставлення практики обох судів право на забуття свідомо обмежується випадками, коли втручання випливає з публікації персональної інформації видавцями новин чи операторами пошукових систем, а право на стирання персональних даних, зі-

браних незаконно чи опрацьовуваних після відкликання згоди, прямо виключається зі сфери розгляду документа як поняття іншого порядку [16]. Так само вказується, що практика ЄСПЛ не визнає право на забуття самостійним правом, гарантованим Конвенцією: воно охоплюється статтею 8 лише тією мірою, якою відповідна вимога стосується нападів на репутацію особи, що досягають певного рівня серйозності [16].

Викладене дає підстави для робочого розмежування, застосовуваного надалі в цьому дослідженні: право на стирання є родовим технічним механізмом видалення персональних даних за шістьма формальними підставами, тоді як право на забуття є вужчою за предметом, але складнішою за змістом категорією, що з усього переліку ст. 17 GDPR спирається фактично лише на підпункт «а» і стосується виключно долі законно й достовірно оприлюдненої інформації, яка з часом втратила пропорційність свого подальшого поширення.

Щодо ознак права на забуття, то до них традиційно відносять темпоральність та реінтеграційність. Ці категорії, як було зазначено вище, неодноразово розглядалися в юридичній літературі. Проте слід відмітити деякі додаткові аспекти.

Отже, однією з визначальних рис права на забуття є його прив'язка до фактора часу – темпоральність. На відміну від більшості суб'єктивних прав, підстава виникнення яких є фіксованою і незмінною, право на забуття характеризується тим, що правові підстави для обмеження доступу до інформації не є сталими, а виникають і трансформуються в часі – унаслідок того, що інформація, спершу актуальна й суспільно значуща, поступово втрачає цю якість.

Еволюцію цього критерію в практиці ЄСПЛ добре ілюструє порівняння двох рішень Великої палати. У базовому тесті балансування між ст. 8 і 10 Конвенції, сформульованому у справі Axel Springer AG v. Germany, час не виокремлений у самостійний критерій серед шести пунктів цього тесту. Натомість він враховується опосередковано: оцінюючи внесок публікації в суспільну дискусію, Суд визнав, що інтерес публіки до кримінального провадження може змінюватися залежно від часу й еволюціонувати з моменту затримання особи, а оцінюючи предмет повідомлення – взяв до уваги, що попередня судимість заявника була вчинена кількома роками раніше, що знижувало суспільний інтерес до неї [17]. У пізнішій практиці, пов'язаній із цифровими архівами, ця опосередкована роль часу трансформується в самостійний критерій: у справі Hurbain v. Belgium Велика палата виокремила часовий чинник в окремий пункт оновленого тесту, застосовного до архівних публікацій, – час, що минув з моменту самої події та з моменту первинної й онлайн-публікації [10]. Суд прямо пов'язав дію цього критерію з двома протилежно спрямованими тенденціями: чим більше часу минуло, тим менше підстав для збереження необмеженої доступності інформації, і тим більшим стає легітимний інтерес особи в реінтеграції в суспільство «без постійного нагадування про своє минуле» [10]. Водночас сам по собі сплив часу не є самодостатнім – вирішальне значення має те, чи зберегла інформація «сучасний інтерес», тобто здатність сприяти суспільній дискусії, історичному чи науковому дослідженню [10].

Аналізуючи структуру оновленого тесту, М. Андерез Белатегі показує, що із семи критеріїв, сформульованих у Hurbain, лише два є принципово новими порівняно з критеріями Axel Springer, – час, що минув з моменту публікації, і негативні наслідки постійної доступності інформації для реінтеграції особи, – тоді як решта є переформульованими версіями вже усталених елементів тесту [18, с. 1654]. Отже, перехід від Axel Springer до Hurbain – це не заміна методології балансування новою, а її точкове доповнення: те, що раніше було лише фоновою обставиною для оцінки інших критеріїв, перетворюється на самостійний і повноцінний предмет юридичної оцінки.

Показово, що темпоральність права на забуття структурно відрізняється від тієї форми часової обумовленості, яка вже відома системі особистих немайнових прав за Цивільним кодексом України [19]. Чинний Кодекс пов'язує виникнення чи обсяг окремого особистого немайнового права або з самим фактом народження або з досягненням фізичною особою певного віку – так, право на

зміну імені виникає з шістнадцяти років (ч. 1 ст. 295 ЦК України), право на самостійне пересування територією України – з чотирнадцяти років (ст. 313 ЦК України), право на інформацію про стан свого здоров'я – з вісімнадцяти років (ст. 285 ЦК України) тощо. У всіх цих випадках час виступає підставою виникнення права, прив'язаною до суб'єкта – фізичної особи, яка досягає визначеного віку. Право на забуття, навпаки, ставить дію часового чинника в залежність не від суб'єкта, а від об'єкта права – самої інформації, яка з плином часу втрачає актуальність чи суспільну значущість (ст. 328 проєкту нової редакції Цивільного кодексу України [1] прямо визначає такі альтернативні підстави для реалізації цього права, як недостовірність, неактуальність, неповність чи протиправність обробки інформації, а також утрата нею суспільного інтересу, – але лише за умови, що подальша обробка такої інформації завдає шкоди особистим правам особи). Відтак закріплення права на забуття вводить у систему особистих немайнових прав нову для неї модель темпоральності – таку, що діє з боку об'єкта, а не суб'єкта права, і потребує оцінки не одноразового факту досягнення віку, а безперервної, змінюваної в часі якості самої інформації.

Другою теоретичною характеристикою права на забуття є його реінтеграційна функція – здатність забезпечити особі можливість подолати негативні наслідки минулих подій і повноцінно інтегруватися в суспільне життя, не будучи назавжди пов'язаною зі своїм минулим. У практиці ЄСПЛ ця функція визнається, але, як вказується в академічній літературі, застосовується значно рідше й менш системно, ніж можна було б очікувати з огляду на її наскрізне значення [18, с. 1665]. Це підтверджується зіставленням трьох справ. У Hurbain v. Belgium Велика палата пов'язала оцінку «серйозної шкоди» приватному життю заявника з наслідками постійної доступності інформації для його реінтеграції, врахувавши як тривалість часу з моменту публікації, так і факт правової реабілітації особи, водночас застерігши, що сам факт реабілітації не може автоматично обґрунтовувати визнання права на забуття [10]; реінтеграція тут постає лише одним із семи критеріїв тесту балансування. У M.L. and W.W. v. Germany Суд визнав, що заявники, засуджені за вбивство відомого актора, мали «легітимне очікування» анонімності й забуття, яке спершу було досить значущим, проте втратило вагу внаслідок їхньої власної подальшої поведінки – вони самі зверталися до преси й запрошували журналістів висвітлювати їхні спроби домогтися перегляду вироку, тому підсумковий висновок про відсутність порушення ст. 8 ґрунтувався на кумулятивній оцінці цієї поведінки разом з іншими факторами, включно з межею розсуду держави [6]. У Biancardi v. Italy, яка стосувалася обов'язку деіндексації статті виданням щодо приватних осіб – потерпілих від публікації, а не засуджених, Суд про реінтеграцію не згадує взагалі, обмежуючись оцінкою тривалості доступності інформації, чутливості даних і суворості санкції [20]. Отже, реінтеграційна функція, яку доктрина визначає як системну характеристику права на забуття, у практиці ЄСПЛ реалізується як факультативний елемент оцінки, вага якого залежить від поведінки самої особи, а не як самостійна підстава захисту.

Реінтеграційна логіка, однак, структурно не поширюється на один випадок – смерть суб'єкта права на забуття. Реінтеграція в суспільство передбачає живу особу, здатну повноцінно функціонувати в соціумі після подолання негативних наслідків минулого; щодо померлого ця мета втрачає сенс. Водночас чинний Цивільний кодекс України визнає, що зі смертю фізичної особи захист деяких пов'язаних із нею благ не припиняється автоматично, а переходить до самостійного, хоч і похідного права інших осіб: право на відшкодування шкоди за глум над тілом померлого чи місцем його поховання належить членам сім'ї та близьким родичам (ст. 298 ЦК України), а право на відповідь і спростування недостовірної інформації про померлу особу – членам її сім'ї, близьким родичам та іншим заінтересованим особам (ст. 277 ЦК України). Близьким за сенсом тут є і передбачене ст. 32 Закону України «Про авторське право і суміжні права» право спадкоємців автора протидіяти будь-якому посяганню на твір, здатному завдати шкоди честі чи репутації автора [21]. Варто, однак, застерегти, що жодна з цих норм не є прямим аналогом пра-

ва на забуття: усі вони або вимагають доведення недостовірності інформації (як ст. 277 ЦК України), або стосуються фізичного ставлення до тіла чи твору, а не інформаційної шкоди як такої. Право на забуття, натомість, за самою своєю природою може поширюватися і на достовірну інформацію, яка лише втратила актуальність чи суспільний інтерес, – а отже, потребує окремої, самостійної підстави для захисту посмертного інтересу, яку жодна з наведених норм у чинному вигляді не забезпечує повністю. Наведені приклади показують, таким чином, що смерть фізичної особи не завжди припиняє актуальність питань, пов'язаних з її честю, репутацією, можливістю впливу певної інформації на життя нащадків тощо. Ст. 328 проєкту ЦК, натомість, сформульована виключно як право «фізичної особи» стосовно інформації про саму себе, без жодного положення на випадок її смерті. Це заздалегідь створює прогалину: якщо застаріла чи така, що втратила суспільний інтерес, інформація про померлу особу продовжує завдавати шкоди честі, гідності чи навіть безпеці її нащадків, проєкт не визначає, чи існує взагалі суб'єкт, уповноважений вимагати її вилучення. Логічно, що в такому випадку йдеться не про реінтеграцію померлого, а про самостійний інтерес живих родичів та інших людей, пов'язаних з померлою особою, у власній репутації, – інтерес, який лише частково й опосередковано забезпечується наведеними суміжними нормами.

Показово, що право на забуття в об'єктивному розумінні досі не існує як самостійна, названа категорія не лише в праві України: ЄСПЛ прямо відмовляється визнавати його автономним правом, гарантованим Конвенцією, поширюючи на відповідні вимоги дію ст. 8 лише в тій мірі, якою це стосується посягань на репутацію певного рівня серйозності [10], а в чинному цивільному праві України практичний захист від застарілої інформації в мережі відбувається шляхом аналогії закону – застосуванням норм про захист честі, гідності, ділової репутації та таємниці особистого життя [19]. В обох випадках функцію об'єктивного права на забуття, по суті, виконує не самостійна правова категорія, а сукупність суміжних норм, застосовуваних до конкретних вимог за аналогією чи через розширене тлумачення.

Проєкт нової редакції Цивільного кодексу України, може нарешті дати відповідь на питання про об'єктивно-правову природу цього права. У разі закріплення права на забуття як самостійної норми, він тим самим забезпечить перехід від захисту за аналогією до захисту на підставі окремої об'єктивно-правової конструкції. Слід також звернути увагу на місце ст. 328 у структурі проєкту кодексу: вона розташована безпосередньо після статей про право на інформацію та право на особисту інформацію [1], тобто законодавець відносить право на забуття до прав, пов'язаних з інформацією, а не до прав, пов'язаних із честю, гідністю чи недоторканністю приватного життя. Це є самостійним вирішенням питання, яке в проаналізованій практиці ЄСПЛ і доктрині залишається відкритим: законопроєкт кваліфікує право на забуття як пов'язане з правом на інформацію, а не як похідне від права на приватність, пропонуючи вирішення тим самим питання про об'єктивно-правову природу права на забуття.

Висновки

Право на забуття є поняттям, яке в нормативних актах і доктрині досі не відокремлене від суміжного, ширшого за обсягом права на стирання персональних даних: воно спирається лише на одну з альтернативних підстав стирання даних – втрату інформацією актуальності з плином часу, тоді як решта підстав має суто технічний характер. Це визначає й специфіку ознак права на забуття, які відрізняють його від решти особистих немайнових прав: темпоральність, що на відміну від вікової обумовленості більшості прав фізичної особи діє з боку об'єкта, а не суб'єкта права, і реінтеграційна функція, яка, попри доктринальне визнання її системною характеристикою, реалізується фрагментарно й факультативно, а щодо померлої особи взагалі не діє, залишаючи інтерес живих родичів у власній репутації, коли вона залежить від репутації померлого, забезпеченим лише опосередковано й неповно. При цьому право на забуття дотепер не існує як самостійна, автономна об'єктивно-правова категорія.

Проєкт нової редакції Цивільного кодексу України пропонує перехід від такого опосередкованого захисту до самостійної норми, кваліфікуючи право на забуття як вид права на інформацію, а не як похідне від приватності, і водночас відтворює у своїй конструкції притаманний цьому праву кумулятивний зв'язок між формальними підставами обмеження доступу до інформації та фактичною шкодою особистим правам особи.

Література

1. Про Цивільний кодекс України : проєкт Закону України від 09.04.2026 № 15150. URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/69837.
2. Совгиря О., Ремінська Ю. Право на забуття: міркування з точки зору конституційно-правової «матерії». *Український часопис конституційного права*. 2021. № 3. С. 23–35. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/sovgyrya_o._reminska_yu._pravo_na_zabuttya_2021.pdf
3. Батиргареєва В. С. Право на забуття у парадигмі «глобального села»: до питання реалізації. *Інформація і право*. 2024. № 2(49). С. 76–93. URL: https://il.ippi.org.ua/article/view/306139
4. Бєлова М. В., Бєлов О. М., Мегеш К. К. Право людини на забуття: окремі концептуальні питання. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 2. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.02.18
5. Спасибо-Фатєєва І., Саган Т. Право на забуття в цифрову епоху: теоретико-правовий аналіз, міжнародна практика та механізми реалізації. *Цивілістична платформа*. 2026. № 1(8). С. 89–112. URL: https://clp.org.ua/pravo-na-zabuttia-v-tsyfrovu-epokhu-teoretyko-pravovyj-analiz-mizhnaodna-praktyka-ta-mekhanizmy-realizatsii/
6. Case of M. L. and W. W. v. Germany [Section] : judgment of 28 June 2018, Applications nos. 60798/10 and 65599/10. European Court of Human Rights. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-183947
7. Google Spain SL, Google Inc. v Agencia Española de Protección de Datos (AEPD), Mario Costeja González : рішення Суду (Велика палата) від 13 травня 2014 р., справа № C-131/12. ECLI:EU:C:2014:317. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62012CJ0131
8. Сухорольський П. М. Право на забуття і свобода вираження поглядів: особливості балансування. *Право на забуття* : зб. ст. / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : ЕКУС, 2021. С. 146–162. URL: https://ena.lpnu.ua/bitstreams/d0cb3f63-51be-432f-9ff6-f36ab99795ed/download
9. Калітенко О. М. Право на забуття: здобуток європейський чи глобальний? *Часопис цивілістики*. 2019. Вип. 35. С. 60–64. URL: https://dspace.onua.edu.ua/items/b2d89865-5477-4ec5-9d85-4f36e888b762
10. Case of Hurbain v. Belgium [GC] : judgment of 4 July 2023, Application no. 57292/16. European Court of Human Rights. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-225814%22%5D%7D
11. Яворська О. С. Реалізація права на забуття у онлайн-архівах: практика ЄСПЛ. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2024. Вип. 86, ч. 2. С. 286–290. URL: https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/320340
12. Гиляка О. С. Право на приватність та захист персональних даних в умовах цифровізації. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2023. Т. 30, № 1. DOI: https://doi.org/10.31359/1993-0909-2023-30-1-15
13. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation). *Official Journal of the European Union*. L 119, 4.5.2016. P. 1–88. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj
14. Размєтаєва Ю. С. Формування новітніх прав людини під впливом ІТ. *ІТ право: проблеми та перспективи розвитку в Україні* : зб. матеріалів ІІІ Міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 7 груд. 2018 р. Львів, 2018. С. 93–98. URL: https://www.academia.edu/38628059
15. Stupariu I. Defining the Right to be Forgotten. A Comparative Analysis between the EU and the US : LL.M. Short Thesis. Budapest : Central European University, 2015. 76 p. URL:

https://www.etd.ceu.edu/2015/stupariu_ioana.pdf

16. Право на забуття : практика ЄСПЛ та Суду ЄС : спільна інформаційна довідка / Секретаріат Європейського суду з прав людини, Агентство Європейського Союзу з питань основоположних прав ; пер. з англ. Бюро перекладів «Профпереклад». Останнє оновлення: 28.02.2026. URL: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/right-to-be-forgotten-ukr

17. Case of Axel Springer AG v. Germany [GC] : judgment of 7 February 2012, Application no. 39954/08. European Court of Human Rights. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-109034

18. Anderez Belategi M. The right to be forgotten concerning the criminal past: developments in the case law of the European Court of Human Rights with particular reference to the anonymisation of digital press archives. *Oñati Socio-Legal Series*. 2024. Vol. 14, No. 6. P. 1639–1669. DOI: https://doi.org/10.35295/osls.iisl.1938

19. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15

20. Case of Biancardi v. Italy [Section] : judgment of 25 November 2021, Application no. 77419/16. European Court of Human Rights. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-213827

21. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text

References

1. Draft Law «On the Civil Code of Ukraine» of 9 April 2026 No. 15150. Verkhovna Rada of Ukraine. URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/69837.

2. Sovhyria, O., Reminska, Yu. The right to be forgotten: reflections from the perspective of constitutional-legal «matter». *Ukrainian Journal of Constitutional Law*, 2021, No. 3, pp. 23–35. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/sovgyrya_o._reminska_yu._pravo_na_zabuttya_2021.pdf

3. Batyrharieieva, V. S. The right to be forgotten in the «global village» paradigm: on the issue of implementation. *Information and Law*, 2024, No. 2(49), pp. 76–93. URL: https://il.ippi.org.ua/article/view/306139

4. Bielova, M. V., Bielov, O. M., Mehesh, K. K. The human right to be forgotten: certain conceptual issues. *Analytical and Comparative Law*, 2024, No. 2. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.02.18.

5. Spasybo-Fatieieva, I., Sahan, T. The right to be forgotten in the digital age: theoretical-legal analysis, international practice and implementation mechanisms. *Civilistic Platform*, 2026, No. 1(8), pp. 89–112. URL: https://clp.org.ua/pravo-na-zabuttia-v-tsyfrovu-epokhu-teoretyko-pravovyj-analiz-mizhnaodna-praktyka-ta-mekhanizmy-realizatsii/

6. Case of M. L. and W. W. v. Germany [Section]: Judgment European Court of Human Rights, 28 June 2018, Applications nos. 60798/10 and 65599/10. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-183947

7. Google Spain SL, Google Inc. v Agencia Española de Protección de Datos (AEPD), Mario Costeja González: Judgment of the Court (Grand Chamber), Case No. C-131/12, 13 May 2014. ECLI:EU:C:2014:317. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62012CJ0131

8. Sukhorolskyi, P. M. The right to be forgotten and freedom of expression: features of balancing. In: Spasybo-Fatieieva, I. V. (ed.). *The Right to be Forgotten*. Kharkiv: EKUS, 2021, pp. 146–162. URL: https://ena.lpnu.ua/bitstreams/d0cb3f63-51be-432f-9ff6-f36ab99795ed/download

9. Kalitenko, O. M. The right to be forgotten: a European or a global achievement? *Journal of Civil Law Studies*, 2019, No. 35, pp. 60–64. URL: https://dspace.onua.edu.ua/items/b2d89865-5477-4ec5-9d85-4f36e888b762

10. Case of Hurbain v. Belgium [GC]: Judgment European Court of Human Rights, 4 July 2023, Application No. 57292/16. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-225814%22%5D%7D

11. Yavorska, O. S. Implementation of the right to be forgotten in online archives: ECtHR practice. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National*

University. Series: Law, 2024, No. 86(2), pp. 286–290. URL: https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/320340

12. Hyliaka, O. S. The right to privacy and personal data protection under digitalisation. *Bulletin of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 2023, No. 30(1). DOI: https://doi.org/10.31359/1993-0909-2023-30-1-15.

13. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation). *Official Journal of the European Union*, L 119, 4.5.2016, pp. 1–88. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj

14. Razmietaieva, Yu. S. Formation of new human rights under the influence of IT. In: *IT Law: Problems and Prospects of Development in Ukraine*: Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference, Lviv, 7 December 2018. Lviv, 2018, pp. 93–98. URL: https://www.academia.edu/38628059

15. Stupariu, I. *Defining the Right to be Forgotten. A Comparative Analysis between the EU and the US*: LL.M. Short Thesis. Budapest: Central European University, 2015. 76 p. URL: https://www.etd.ceu.edu/2015/stupariu_ioana.pdf

16. *The Right to be Forgotten: ECtHR and CJEU Case-Law*: Joint Information Note. Registry of the European Court of Human Rights; European Union Agency for Fundamental Rights, 2026. URL: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/right-to-be-forgotten-ukr

17. Case of Axel Springer AG v. Germany [GC]: Judgment European Court of Human Rights, 7 February 2012, Application No. 39954/08. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-109034

18. Anderez Belategi, M. The right to be forgotten concerning the criminal past: developments in the case law of the European Court of Human Rights with particular reference to the anonymisation of digital press archives. *Oñati Socio-Legal Series*, 2024, Vol. 14, No. 6, pp. 1639–1669. DOI: https://doi.org/10.35295/osls.iisl.1938.

19. Civil Code of Ukraine of 16 January 2003 No. 435-IV. Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15

20. Case of Biancardi v. Italy [Section]: Judgment European Court of Human Rights, 25 November 2021, Application No. 77419/16. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-213827

21. Law of Ukraine «On Copyright and Related Rights» of 1 December 2022 No. 2811-IX. Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text.

Gopanchuk Vasyl Stepanovych,
Candidate of Legal Sciences (Ph.D. in Law), Professor, National Academy of Internal Affairs, Department of Civil Law Disciplines, Educational and Scientific Institute of Law and Psychology, https://orcid.org/0009-0009-3139-5803
Vereitsi Olha Volodymyrivna,
candidate of Legal Sciences, Associate Professor, National Academy of Internal Affairs, Department of Civil Law Disciplines of the Educational and Scientific Institute of Law and Psychology, https://orcid.org/0009-0007-9842-2189
Pendiura Maksym Mykolaiovych,
Candidate of Legal Sciences (Ph.D. in Law), Associate Professor, National Academy of Internal Affairs, Department of Theory, History and Philosophy of Law, Educational and Scientific Institute of Law and Psychology, https://orcid.org/0000-0002-3589-0184

THE RIGHT TO BE FORGOTTEN: CONCEPT, FEATURES, AND PROSPECTS FOR INTRODUCTION INTO THE CIVIL LAW OF UKRAINE

The relevance of the study is determined by a value shift toward recognizing human autonomy, honour, and dignity, which manifests, in particular, in the growing attention of law to protecting an individual's control over information about themselves — a process substantially intensified by the rapid digitalization of social relations. This becomes especially acute due to the absence of a settled understanding of the right to be forgotten and of its legal regulation. The purpose of the article is to clarify the concept and features of the right to be forgotten and to assess the prospects for its legislative recognition within the system

of personal non-property rights of a natural person. The methodological basis comprises the formal-legal method, the comparative-legal method, and the analysis of case law. It is established that the right to be forgotten is not identical to the related, broader right to erasure of personal data enshrined in Article 17 of the General Data Protection Regulation: it relies on only one of six alternative grounds for erasure — the loss of relevance of information over time — whereas the remaining grounds are of a purely technical nature. The concepts of temporality and of the reintegration function of the right to be forgotten have received further development, in particular in the context of the recognition of this right by the draft new edition of the Civil Code of Ukraine. It is substantiated that the temporality of the right to be forgotten introduces into the system of personal non-property rights a model of the operation of the temporal factor previously unknown to it — one that depends on the object rather than the subject of the right. It is noted that the reintegration function, defined in doctrine as a systemic characteristic of the right to be forgotten, is applied in practice only optionally. It is also emphasised that, with regard to a deceased person, the right to be forgotten is not provided for at all, despite its potential relevance to the reputation of persons connected with them. It is established that the right to be forgotten still does not exist as a self-standing, autonomous right, and that Article 328 of the draft Code is the first to propose a transition to a self-standing legal norm, qualifying the right to be forgotten as a type of the right to information.

Key words: right to be forgotten, right to erasure, personal non-property rights, temporality, reintegration function, right to information, case law of the European Court of Human Rights, recodification.